

9 PŘÍJMY A VÝDAJE DOMÁCNOSTÍ

Metodické vysvětlivky

Zdrojem údajů v této kapitole jsou výsledky ze sociálních šetření prováděných u domácností.

Výběrové šetření **Životní podmínky** probíhá každoročně v rámci programu **EU-SILC** (*European Union – Statistics on Income and Living Conditions*) u náhodně vybraných bytových domácností České republiky. Realizuje se jako čtyřletý rotační panel, každoročně se čtvrtina domácností obmění. Smyslem šetření je dlouhodobě získávat data o sociální situaci obyvatel srovnatelná s ostatními evropskými zeměmi. Data uvedená v tabulkách **9-1** až **9-3** byla zpracována za 8 605 hospodařících domácností ze všech krajů České republiky. Příjmy osob a domácností se zjišťovaly za celý rok 2021, demografické údaje pocházejí z doby šetření v roce 2022. Zjištěné údaje se přepočítávají na celou populaci v ČR.

Výběrové šetření **Statistika rodinných účtů (SRÚ)** sleduje výdaje domácností a poskytuje informace o jejich výši a struktuře spotřeby. Jednotkou zjišťování je hospodařící domácnost, která byla úspěšně vyšetřena při šetření Životní podmínky. S ohledem na omezený rozsah výběrového souboru se výstupy za příslušný rok zpracovávají ve formě klouzavých průměrů získaných z dat za aktuální a předchozí rok. Ve výsledcích za rok 2022 jsou zahrnuty informace od celkem 3 428 domácností. Referenční období výdajů domácností je osm týdnů, které na celém souboru rovnoměrně pokrývají jednotlivé roky.

Vysvětlivky k ukazatelům a tříděním

Hospodařící domácnost je soubor osob společně bydlících, které se společně podílejí na úhradě základních výdajů (na výživu, provoz domácnosti, údržbu bytu apod.).

Pracující jsou osoby, které po celý rok, příp. jeho převážnou část, měly placené zaměstnání (zaměstnanci) nebo byly tzv. sebezaměstnané (samostatně činní, pomáhající rodinní příslušníci). Není rozhodující, zda jejich pracovní aktivita má trvalý, dočasný, sezónní či příležitostný charakter, ale rozhoduje, zda mají formální vazbu k zaměstnání (včetně případů dovolené, nemoci, řádné mateřské dovolené apod.). Jsou započtení také studenti, důchodci a osoby pobírající rodičovský příspěvek, pokud mají pravidelné příjmy ze zaměstnání nebo podnikání. Naopak nejsou zahrnuty osoby, které byly celý rok, resp. převažující část roku nezaměstnané.

Vyživované dítě je dítě do 25 let včetně, pokud se soustavně připravuje na budoucí povolání, i když má vlastní příjem (sirotčí důchod, stipendium, sociální dávky, příjmy z krátkodobé pracovní činnosti) a dále dítě, které pro svůj duševní nebo tělesný stav není schopno připravovat se na budoucí povolání nebo si zajistit vlastní obživu a dosud nepobírá invalidní důchod.

Počet spotřebních jednotek vyjadřuje složení domácností přepočtené podle vah spotřeby jednotlivých členů domácnosti. Spotřební jednotky podle stupnice OECD mají váhy definovány takto: první dospělý v domácnosti = 1,0; každý další dospělý (osoba starší 13 let) = 0,7; každé dítě (13leté nebo mladší) = 0,5. Spotřební jednotky podle modifikované stupnice OECD jsou definovány takto: první dospělý v domácnosti = 1,0; každý další dospělý (osoba starší 13 let) = 0,5; každé dítě (13leté nebo mladší) = 0,3.

Úplné rodiny tvoří manželský (partnerský) pár s vyživovanými dětmi, nebo bez nich, mohou v nich být i další osoby. **Úplné čisté rodiny** se skládají pouze z rodičů (partnerů) a vyživovaných dětí.

Neúplné rodiny tvoří rodič a alespoň jedno dítě, také v nich mohou být další osoby. **Neúplné čisté rodiny** se skládají z jednoho z rodičů a vyživovaného dítěte (dětí).

Nerodinné domácnosti tvoří osoby, které nejsou spojeny partnerským vztahem ani vztahem rodič-dítě.

Základní členění domácností podle **postavení osoby v čele** (osobou v čele je v úplných rodinách vždy muž, v neúplných většinou rodič; v nerodinných domácnostech se za osobu v čele domácnosti považuje osoba s nejvyšším příjmem):

Domácnosti celkem reprezentují průměrnou domácnost v České republice.

Domácnosti zaměstnanců jsou domácnosti s osobou v čele v pracovním nebo služebním poměru, která pracuje na základě pracovní smlouvy nebo na základě dohody (o pracovní činnosti, o provedení práce). Zaměstnanci jsou i pracující členové produkčních družstev (včetně zemědělských), společníci s. r. o. a komanditisté komanditních společností, kteří pro společnost vykonávají práci na základě pracovní smlouvy a pobírají za ni odměnu, která je příjmem ze závislé činnosti.

Domácnosti samostatně činných osob jsou domácnosti s osobou v čele vykonávající samostatně výdělečnou činnost. Jedná se o osoby, které podnikají na základě živnostenského oprávnění nebo na základě zvláštních předpisů, účastníky společného podnikání na základě smlouvy (společnosti s ručením omezeným, obchodní společnosti), pokud nevykonávají pro společnost práci na základě pracovní smlouvy, dále osoby vykonávající nezávislé povolání (lékaři, advokáti, daňoví poradci) a osoby pracující za honoráře (umělci, tlumočníci).

Domácnosti důchodců mají v čele osobu, která pobírá důchod (kromě sirotčího) a nepracuje buď vůbec, nebo má její pracovní činnost omezený rozsah. V **domácnostech důchodců bez pracujících členů** zároveň žádná z dalších osob není pracující.

Hrubé peněžní příjmy zahrnují příjmy ze závislé činnosti a z podnikání v hlavní i vedlejší činnosti, všechny druhy pravidelných i jednorázových sociálních příjmů přiznaných pro domácnosti jako celek i jejich jednotlivé členy a všechny další jednorázové a mimořádné peněžní příjmy (z kapitálového majetku, příležitostných pronájmů, životního a neživotního pojištění, dědictví, soutěží aj.).

Čisté peněžní příjmy se získají z hrubých příjmů odečtením odvodů na zdravotní a sociální pojištění a daně z příjmů a přičtením bonusu daňového zvýhodnění na děti.

Pracovními příjmy se rozumí příjmy z pracovní činnosti v pracovněprávním, služebním a členském poměru a příjmy z podnikání a jiné samostatně výdělečné činnosti.

Pro zajištění mezinárodní srovnatelnosti statistických ukazatelů jsou od roku 1999 položky **spotřebních výdajů** uspořádány podle Klasifikace individuální spotřeby podle účelu CZ-COICOP (viz přehled platných statistických klasifikací a číselníků v úvodu ročenky), která je českou verzí mezinárodního standardu COICOP (*Classification of Individual Consumption by Purpose*). Podrobná náplň dvanácti základních oddílů je dostupná v uvedené klasifikaci.

Poznámky k tabulkám

Tab. 9-1 Příjmy hospodařících domácností, míra ohrožení příjmovou chudobou a náklady na bydlení

Časová řada údajů ze šetření Životní podmínky uvádí zejména vývoj příjmů a jeho vybraných charakteristik, vývoj příjmové chudoby podle evropské metodiky a vývoj nákladů na bydlení. Hranice příjmové chudoby je stanovena na 60 % mediánu ekvivalizovaného disponibilního příjmu.

Tab. 9-2 Hospodařící domácnosti podle postavení osoby v čele v roce 2022

Údaje ze šetření Životní podmínky o složení domácností, struktuře jejich příjmů podle zdrojů a jejich příjmovém rozdělení podle decilů.

Tab. 9-3 Osoby v domácnostech s příjmy pod hranicí příjmové chudoby

Údaje ze šetření Životní podmínky jsou zpracované podle metodiky Eurostatu. Tabulka uvádí podíl osob ohrožených příjmovou chudobou, přičemž hranice chudoby byla stanovena jako 60 % mediánu ekvivalizovaných disponibilních příjmů za osoby.

V prvním řádku jsou počty osob žijících v domácnostech pod hranicí příjmové chudoby, v ostatních řádcích jejich procentuální podíl v příslušné podskupině osob.

Ekvivalizovaný disponibilní příjem je konstruován jako podíl disponibilního příjmu domácnosti a počtu jejích spotřebních jednotek. Tento příjem je přiřazen všem osobám příslušné domácnosti.

Vzdělanostní úroveň domácnosti se určuje podle nejvyšší dosažené úrovně vzdělání osoby v čele domácnosti a jejího partnera. Domácnosti jsou do jednotlivých skupin vzdělání zařazovány následovně:

- nízká – oba partneři mají nejvýše základní vzdělání, resp. jsou bez ukončeného základního vzdělání;
- střední – alespoň jeden z partnerů má vyšší vzdělání než základní a zároveň ani jeden z partnerů nemá vzdělání vysokoškolské;
- vysoká – alespoň jeden z partnerů má vysokoškolské vzdělání (včetně bakalářského).

Závislé dítě – definice se liší od definice vyživovaného dítěte; zahrnují se všechny děti mladší 18 let a dále děti ve věku 18 až 24 let, jestliže nejsou ekonomicky aktivní a žijí alespoň s jedním z rodičů.

Tab. 9-4 Struktura spotřebních výdajů domácností SRÚ podle postavení osoby v čele

Obsahuje údaje za domácnosti z šetření SRÚ v třídění podle postavení osoby v čele, a to jen za domácnosti zaměstnanců a důchodců bez pracujících členů.

Tab. 9-5 Struktura spotřebních výdajů domácností SRÚ s různou příjmovou úrovní

Obsahuje údaje o struktuře spotřebních výdajů domácností z šetření SRÚ v třídění podle výše čistého ročního peněžního příjmu na jednoho člena domácnosti. Do skupiny domácností s nízkými příjmy bylo zařazeno 20 % domácností s nejnižším čistým peněžním příjmem na jednoho člena (dolní kvintil). Do skupiny domácností s vysokými příjmy bylo analogicky zařazeno 20 % domácností s nejvyšším příjmem na jednoho člena (horní kvintil).

Další informace jsou dostupné na internetových stránkách Českého statistického úřadu:

– www.czso.cz/csu/czso/zivotni_uroven_spotreba_domacnosti_prace